

TÖRÖK ENIKŐ

*Az 1850-ben kinevezett kataszteri főmérnökök**

Ferenc József az 1849. október 20-án kiadott pátenssel rendelte el – az örökös tartományokban már 1817 óta létező – állandó földadókataszter bevezetését Magyarországon és Erdélyben, illetve az annak kidolgozásáig felállítandó ideiglenes földadórendszert. Az utóbbit az 1850. március 4-ei pátenss újból megerősítette. A március 22-ei pénzügyminiszteri rendelet pedig a bécsi földadó-kataszteri („telekadósorozati”) főigazgatóság (Generaldirektion des Grundsteuerkatasters) felállításáról határozott, amely április 1-jén kezdte meg működését.²

Magyarországon a közigazgatási beosztásnak megfelelően öt adókerületet (Steuerdistrikt) hoztak létre: a Pozsonyi, a Kassai, a Soproni, a Pest-budai és a Nagyvárad adókerületet. A magyarországi adókerületek kataszteri ügyeit az adókerületi bizottmányok (Steuerdistriktskommission) irányították. Erdélyben, valamint a Szerb Vajdaságban és a Temesi Bánságban egy-egy tartományi adó-

bizottmányt (Steuerlandeskommission) állítottak fel Nagyszeben és Temesvár központtal. A kerületi és a tartományi bizottmányok a bécsi föladó-kataszteri főigazgatóságnak voltak alárendelve, munkájukat egy-egy elnök irányította. A Pozsonyi Adókerületi Bizottmány elnöki tisztét Walterskirchen György Vilmos (1796–1865) császári királyi kamarás és titkos tanácsos látta el, aki a Hungaria Biztosító Bank elnökeként is tevékenykedett.³ A Pesti Adókerületi Bizottmányt Nyéky Mihály (1789–1862) királyi helytartósági tanácsos vezette, aki a Nemzeti Színház igazgatója is volt.⁴ A soproni bizottmány Stettner Máté (1778–1854) udvari tanácsos elnöksége alatt kezdte meg működését.⁵ Nagyváradon Jósza Péter (1804–1873) jogászt, nagyváradi kerületi főbiztost (1849–1850) bízták meg az elnöki feladatokkal.⁶ A kassai adóbizottmány Török Bálint (1806–1882) elnöksége alatt kezdte meg működését. Az Erdélyi Tartományi Adóbizottmány elnöki tisztét Bedeus József (1783–1858) kormány-

* A bécsi kutatásaimat a Klebelsberg Kunó-ösztöndíj támogatásával végeztem. Ezúton is köszönöm Oross Andrásnak, a bécsi magyar levéltári delegátusnak a kutatásban nyújtott segítségét. A magyarországi kutatásokat az OTKA K 105 886 projekt támogatásával végeztem.

1 Kaiserliches Patent vom 20. October 1849, über die Einführung des Grundsteuer-Katasters in Ungarn und die Festsetzung eines Grundsteuer-Provisoriums bis zur Vollendung des stabilen Katasters. *Allgemeines Reichs-Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Österreich* (= RGB), Jahrgang 1849. Wien, 1850. Nr. 422. 769–771.; TUZA CSILLA: Az 1849. évi császári pátens a földadókataszter bevezetéséről. *Catastrum*. 1. (2015) 4:2–4.; Kaiserliches Patent vom 20. October 1849, über die Einführung des Grundsteuer-Katasters in Siebenbürgen und die Festsetzung eines Grundsteuer-Provisoriums bis zur Vollendung des stabilen Katasters. RGB, Jg. 1849. Nr. 423. 771–772.; 1850-diki marczius 4-kén kelt császári nyiltparancs, mellyel Magyar-, Horvát-, Tótországban a Tenger mellékelk egyetemben, Erdélyben, a Szerbvajdaság és a temesi bánságban telekadó-ideigleneg hozatik be. Kaiserliches Patent, womit in Ungarn, Croatien, Slavonien sammt dem Küstenlande, Siebenbürgen, der serbischen Woïwodschaft und dem Temeser Banate ein Grundsteuer-Provisorium eingeführt wird. *Magyar koronaországot illető országos törvény- és kormánylap*, 1. (1850) VIII:45. 80–84.; Erlaß des Finanzministeriums vom 22. März 1850 [...], womit die Errichtung einer General-Direction des Katasters für die Grundbesteuerung in allen Kronländern des Kaiserstaates kundgemacht und vom 1. April 1850 an in Wirksamkeit gesetzt wird. RGB, Jg. 1850. Wien, 1850. Nr. 84. 681.

2 NAGY IVÁN: *Magyarország*
Újság, 11. (1864) 29:296.

3 HABERMANN GUSZTÁV: *Személyi adattár a szegedi polgár-családok történetéhez*. Szeged, 1992. 203.

4 SZINNYEI JÓZSEF: *Magyar írók élete és munkái*. 13. köt. Bp., 1909. 39–40.

5 JÓSA MIKLÓS – ULRICH ATTILA: *A németszögyéni és bánházi Jósá család története*. Debrecen, 2005. 157–158.

6 Országbíróként 1869-ben kérte nyugdíjazását. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (= MNL OL) K 27 Miniszterelnökségi Levéltár, Minisztertanács jegyzőkönyvek 229/1869. Gyászjelentése: <http://www.rakovszky.net/>

7 SZINNYEI JÓZSEF: *Magyar írók élete és munkái*. 1. köt. Bp., 1891. 743–744.

széki tanácsos,⁷ a temesváriét pedig Mocsonyi András (1812–1880), a temesvári polgári kerület főbiztosa, később országgyűlési képviselő kapta meg.⁸

A bizottmányok feladata volt az adókerületek (Steuerdistrikt), becslőfelügyelőségek (Schätzungsinspektorat), becslőjárások (Schätzungsbezirk) és adóközségek (Steuergemeinde) kialakításának megszervezése, az adóbecslés irányítása és ellenőrzése. A kerületi és tartományi bizottmányok mellé főmérnököket (Obergeometer) neveztek ki, akik a becslőjárásokba beosztott mérnökök munkáját irányították és ellenőrizték. Kinevezésüknél az volt a legfontosabb szempont, hogy a kataszteri felmérésben tapasztalattal rendelkezzenek, viszont magyar nyelvtudással ilyen szakembert nem találtak.⁹

Anton Buttula

A sziléziai Jägerndorfban (Krnov, Csehország) született, 1850-ben 49 éves volt, házas hat gyermekkel, németül beszélt és írt. 1823. június 1-jétől állt a kataszteri felmérés szolgálatában. 1835-ben becselősegédként alkalmazták Felső-Ausztriában, 1836-ban viszont már a morvaországi 7. térképészeti felügyelőségben, Moravská Třebová vidékén volt mérnök. Az 1850. évi minősítési táblázat szerint szorgalmas és ügyes, a felszólamlásoknál dicséretesen, a nyilvántartásoknál nagy meglepedésre

végezte munkáját, és akkoriban a morvaországi felszólalásoknál foglakoztatták. Augusztus 15-én érkezett új szolgálati helyére, Sopronba. 1856-ban felmérési felügyelővé nevezték ki, 1858-ban a soproni térképtárba, 1861-ben pedig az alsó-ausztriai térképtárba helyezték. 1865-ban hunyt el.¹⁰

Josef Gsund

A stájerországi Windisch Landsbergben (Podčetrtek, Szlovénia) született, 1850-ben 48 éves volt, házas és négy gyermek apja. Német és szláv („slawisch”) nyelven beszélt, de csak németül tudott írni. A kataszteri felmérés szolgálatában állt 1822. február 1.–1831. március 28. között, valamint 1833. április 15-től kezdődően. 1834–1836-ban a morvaországi-sziléziai kataszteri felmérésnél dolgozott mérnökként, Plzeň (Csehország) környékén az 1830-as években háromszögelést is végzett. 1840–1842-ben Csehországban, 1845-ben pedig már Galíciában, a Myślenice-i (Lengyelország) felmérési felügyelőségben találjuk. Az 1850. évi minősítési táblázat szerint szorgalmas, pontos, 1. osztályú háromszögelő mérnök a morvaországi felszólalásoknál, korábban dolgozott becslőbiztos segédjeként és felügyelőségi írnokként is. Augusztus 16-án érkezett Morvaországból új szolgálati helyére, Pozsonyba. 1858-ban kinevezték felmérési igazgatónak (Mappirungs-Unterdirektor).¹¹

8 PESTY FRIGYES: Temes vármegye főispánjai, a temesvári pasák és tartományi elnökök. *Magyar Történelmi Tár* (1863) 12:266.

9 Österreichisches Staatsarchiv, Finanz- und Hofkammerarchiv, Neue Hofkammerarchiv und Finanzministerium (= ÖStA, FHKA NHK) Katasterabt. Akten 294. 501/1850.

10 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 294. 501/1850., 297. 1038/1850., Bücher 134., 138., 144., 150.; *Kaiserlicher Königlicher Schematismus des Erzherzogthums Österreich ob der Enns für das Jahr 1835*. Linz, 1835. 38. *Schematismus des Markgrathums Mähren und Schlesien, für das Jahr 1836*. (= *Schematismus Mähren*) Brünn, 1836. 40. – 1856-ban az állandó kataszter és a részletes felmérés bevezetésével létrehozták a felmérési felügyelőségeket az adókerületekben, amelynek élén a felügyelők álltak. A felügyelőségek az Országos Pénzügyigazgatóság alá tartoztak, ennek keretében működött a felmérési igazgató és aligazgató. A budai, a temesvári és a nagyszebeni Országos Pénzügyigazgatóságok kataszteri ügyekben a bécsi földadó-kataszteri főigazgatóságnak voltak alárendelve. *Instruction zur Ausführung der zum Behufe des allgemeinen Katasters in Folge der Allerhöchsten Patente vom 23. December 1817 und vom 20. October 1849 angeordneten Landes-Vermessung*. Wien, 1856. 1–9., 16–21. Anton Buttula általában csak vezetéknévvel szignálta a térképeket, ami megnehezíti azonosítását. l. MNL OL, S 78 Kataszteri gyűjtemény, Térképek (= S 78) 10. téka Bodolyabér 4.

11 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 294. 501/1850., 297. 1096/1850., Bücher 138. *Schematismus Mähren* 1834:36., 1835:35., 1836:40. URBANCOVÁ, LENKA: *Organizace velkoměřitkového mapování pro stabilní katastr v Plzeňském kraji. Bakalářská práce*. Plzeň, 2007. 45., 47.; *Provinzial-Handbuch der Königreiche Galizien und Lodomerien für das Jahr 1845*. Lemberg, 1845. (= *Provinzial-Handbuch*) 93. *Schematismus des Königreiches Böhmen für das Jahr 18..* (= *Schematismus Böhmen*) 1840:41., 1841:40., 1842:41. – 1830–1834 között szüneteltek a felmérések a Habsburg Birodalomban, ezért voltak elbocsátások 1830–1831-ben. DROBESCH, WERNER: Bodenerfassung und Bodenbewertung als Teil einer Staatsmodernisierung.

1856-ban főmérnökként a pozsonyi természettudományi egyesület alapítói között szerepelt, 1859 októberében már pozsonyi felmérési aligazgatóként a selmeci hegyvidék közeteiből álló gyűjteményt ajándékozott az egyesületnek.¹²

Josef Lokarner

A tengermelléki Görzben (Gorizia, Olaszország) született, 1850-ben 45 éves és házas. Német, olasz és „szláv” nyelven beszélt és írt. 1822. április 11-től 1830–1831-ig, majd 1832. május 9-től szolgált a kataszteri felmérésnél. 1825-ben a Tengermelléken volt mérnöksegéd, 1833-ban előléptették mérnökké. 1843-ban Csehországban, 1845-ban Galíciában teljesített szolgálatot. Az 1850. évi minősítési táblázatban 3. osztályú mérnökként tüntették fel, aki szorgalmasan, tisztán és pontosan dolgozik, jól teljesít, a Tengermelléken a felszólamlások javításában vett részt. 1850. szeptember 16-án a Temesvári Tartományi Adóbizottmány megsürgette, hogy minél előbb küldjék Morvaországból új szolgálati helyére. November 1-jétől már Temesvárott dolgozott, és a 2. fizetési osztályba került.¹³

1854. május 1-jével áthelyezték a Kassai adókerületbe, ahova május 8-án érkezett meg. Július 18-án átsorolták az 1. fizetési osztályba. 1856 után már felmérési felügyelőként tevékenykedett. Ebben a minőségében 1861-ben Krakkóba helyezték.¹⁴

Mersich András (Endre)

A dalmáciai Sebenicoban (Šibenik, Horvátország) született, 1850-ben 39 éves, házas,

három gyermek apja. Beszélt és írt németül, olaszul és „szlávul”. 1821. március 15. és 1831. április 10. között, valamint 1833. május 1-jétől a kataszteri felmérés szolgálatában állt. 1841–1843-ben Csehországban dolgozott. Az 1850. évi minősítési táblázat szorgalmas, képzet, körültekintő 1. osztályú mérnökként írja le, aki tiszta és pontos munkát végzett. Korábban becsülősegédként is alkalmazták, akkoriban grafikus háromszögelő mérnökként működött. 1850 őszén Galíciából érkezett Erdélybe. 1856-ban kinevezték felmérési felügyelővé.¹⁵

1869–1878 között először felmérési aligazgatóként, majd igazgatóként irányította a magyarországi kataszteri munkálatokat. 1878. március 7-én, 67 éves korában hunyt el Temesvárott.¹⁶

Johann Mischkowsky

A csehországi Gross-Loschanban (Lošany) született, 1850-ben 54 éves volt, házas és egy gyermek apja. Beszélt és írt német és cseh nyelven. 1819. július 22. és 1827. augusztus 29. között, valamint 1833. június 18-tól dolgozott a kataszteri felmérésnél. Kezdetben minden bizonnyal Alsó-Ausztriában, mert Weitráról maradt fenn térképe 1823-ból. A morvaországi sematizmusok 1828-ban is említik a morvaországi-sziléziai kataszteri felmérésnél mint mérnököt – a minősítési táblázat adataival ellentétben. 1835–1837-ben Morvaországban, 1839–1844-ben Csehországban, 1845-től Galíciában végzett felméréseket. 1846-ból a galíciai Izby (ma Lengyelország) településről

Theresianische Steuerrektifikation, Josephinischer Kataster und Franziszeischer Kataster. *Histoire des Alpes*, (2009) 14:173.

12 PFAFFL, FRITZ: Zur Geschichte der Naturwissenschaftlichen Vereinigungen in Österreich. Der Bayerische Wald, 11. (1997)

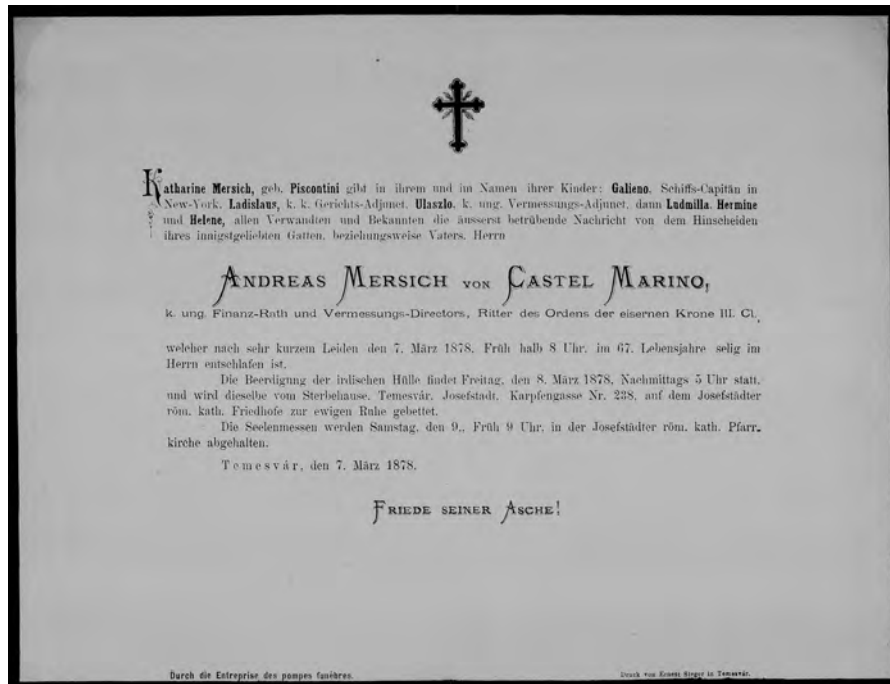
14. Verzeichniss der Mitglieder des Vereins für Naturkunde zu Presburg. Bis zur Jahresversammlung 1860. *Verhandlungen des Vereins für Naturkunde zu Pressburg (=VNVP)*, 4. (1859) 153. Sitzungsberichte. VNVP, 4. (1859) 70.

13 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 294. 501/1850., 298. 1401/1850., 345. 2108/1854.; *Schematismus des Laibacher Gouvernement-Gebiets für das Jahr 1825. Laibach*, 1825. 150.; *Schematismus Böhmen* 1843:41.; *Provinzial-Handbuch*, 94.

14 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 343. 1795/1854., 345. 2108/1854., Bücher 136., 144.; KORPONAY JÁNOS: *Abajúvámegye monographiája*. Kassa, 1866. 209.

15 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 294. 501/1850., Bücher 134. *Schematismus Böhmen* 1840:41., 1841:40., 1842:41., 1843:42.

16 A M. Kir. Pénzügyminisztérium ügy- és személyzeti beosztása 1868-ik év január 1-től kezdve. Buda, 1868. 29.; *A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium és alárendelt hivatalainak tiszti névtára 1869-ik évre*. Buda, 1869. 4.; *Magyarország tiszti cím- és névtára*. Bp., 1873:75., 1875:69.; SZÉKELY FERENC: A magyar országos kataszteri felmérés. *Kataszteri Közlöny*, 2. (1893) 12:8.; SZÉKELY VERA: *A központi államigazgatás tisztségviselői a dualizmus korában*. 3. rész Magyar Királyi Pénzügyminisztérium. Bp., 1985. 91.

- Mersich András gyászjelentése (www.familysearch.org)

<i>Supplum</i> <i>Zusammensatz!</i> <i>pro September 1850</i>										<i>Leine Gebühre für wasserrechtliche Anstalten der obigen Anstalten in Temesvár.</i>									
Nr.	Gebühr	Name	Zeit der Anrechnung	Gebühr										Summa	Bemerkung				
				monatlich	halbjährlich	monatlich				vierteljährlich	vierteljährlich	vierteljährlich	vierteljährlich						
						1	2	3	4										
in Temesvár und Umgebung																			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16				
1	Hausbesitzer	Johann v. Rosa	1 ^{te} September 1850	200	20									220	20				
2	Hausbesitzer	Johann Thurner	2 ^{te} August 1850 an und auf			4	20							157	20				
3	Hausbesitzer	Johann Miklosch	4 ^{te} September 1850 an und auf			4	20							121	20				
4	Hausbesitzer	Johann Kovacs	2 ^{te} August 1850 an und auf			4	20							157	20				
5	Hausbesitzer	Johann Tomcsak	2 ^{te} August 1850 an und auf	85										112	20				
6	Hausbesitzer	Johann Nicolae	2 ^{te} August 1850 an und auf			2								22					
7	Hausbesitzer	Johann Leidy	2 ^{te} September 1850			2								16					
8	Hausbesitzer	Johann Ungváry				2								32					
9	Hausbesitzer	Johann Druske				1	20							61	20				
10	Hausbesitzer	Johann Schenk	2 ^{te} August 1850 an und auf			1	20							61	20				
11	Hausbesitzer	Johann Leidy				1								41					
12	Hausbesitzer	Johann Goldberg				1								41					
13	Hausbesitzer	Johann Menegarov	19 ^{te} September 1850			1								12					
14	Hausbesitzer	Johann Eger	20 ^{te} September 1850			1								11					
15	Hausbesitzer	Johann Tolnusz				1								11					
16	Hausbesitzer	Johann Mischkowsky	an 7 ^{te} September 1850 an und auf			5	20		1	20				27	12				
17	Hausbesitzer	Johann Nils	25 ^{te} September 1850			1	20							9					
18	Hausbesitzer	Johann Krafz	2 ^{te} September 1850	60										20					
19	Hausbesitzer	Johann Kovacs	1 ^{te} September 1850	15										85					
		Summa für alle Anstalten												1470	22				

- Johann Mischkowsky a nagyvárad adókerület fizetési táblázatában, 1850 (MNL OL, E 344 1. d.)

maradt fenn térképe. Az 1850. évi minősítési táblázatban mint 1. osztályú mérnök szerepel, aki pontos, tiszta és különösen ügyes munkát végez, jól rajzol. 1850-ben Morvaországból érkezett a Nagyváradi adókerületbe: augusztusban hívták új szolgálati helyére, és szeptember 7-én állt munkába. 1856 májusával felmérési felügyelővé léptették elő.¹⁷

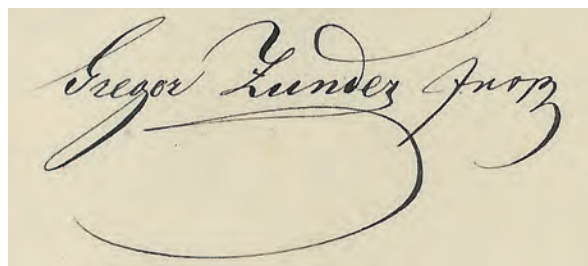
Alois Prokoss

A csehországi Kolínban született, 1850-ben 46 éves volt és házas. Beszért és írt németül és csehül. 1819. május 17. és 1831. április 5. között, valamint 1833. április 15-től a kataszteri felmérésnél dolgozott. 1835–1837-ben a morvaországi-sziléziai felmérésnél, 1840–1844-ben Csehországban volt mérnök. 1845-ben már Galíciában, a Myślenice-i (Lengyelország) felmérési felügyelőségben találjuk. Az 1850. évi minősítési táblázatban szorgalmasan, megbízhatóan dolgozó 1. osztályú mérnökként szerepel, aki a grafikus háromszögelésnél háromszögelő mérnök. A Pestbudai Adókerületi Bizottmány augusztus 22-én Lembergől (Lviv, Ukrajna) kérte át a mérnököt új szolgálati helyére, aki valamikor szeptember 9. és október 9. között érkezett Magyarországra. 1858-ban már felmérési felügyelőként készítette el a Kiskunfélegyháza-hoz tartozó Páka pusztja térképét.¹⁸

Gregor Zunder

Laibachban (Ljubljana, Szlovénia) született, 1850-ben 45 éves volt, házas, hat gyermek apja. Német és szlovén („krainersch”) nyelven beszélt és írt. 1819. június 19-én lépett a kataszteri felmérés szolgálatába, 1823–1824-ben mérnökként dolgozott az első-ausztriai kataszteri felmérésnél, az 1. térképészeti felügyelőségen. 1830 körül elbocsátották, majd 1831. október 15-től ismét kataszteri alkalmazott lett. 1836–1837-ben a morvaországi-sziléziai felmérésnél alkalmazták, 1840–1844-ben Csehországban, 1845-ben már Galíciában találjuk. Az 1850. évi minősítési táblázatban 2. osztályú mérnökként szerepel, aki pontosan, tisztán, megbízhatóan dolgozott, ügyesen rajzolt, elméleti ismeretekkel rendelkezett, és akit korábban becsülőségként és felügyelőségi írnokként is alkalmaztak. Október első felében érkezett Kassára Galíciából.¹⁹

1851 folyamán és 1852 elején sokat betegeskedett, így nem tudta feladatait időben el látni. Az adóbizottmány elnöke, Török Bálint

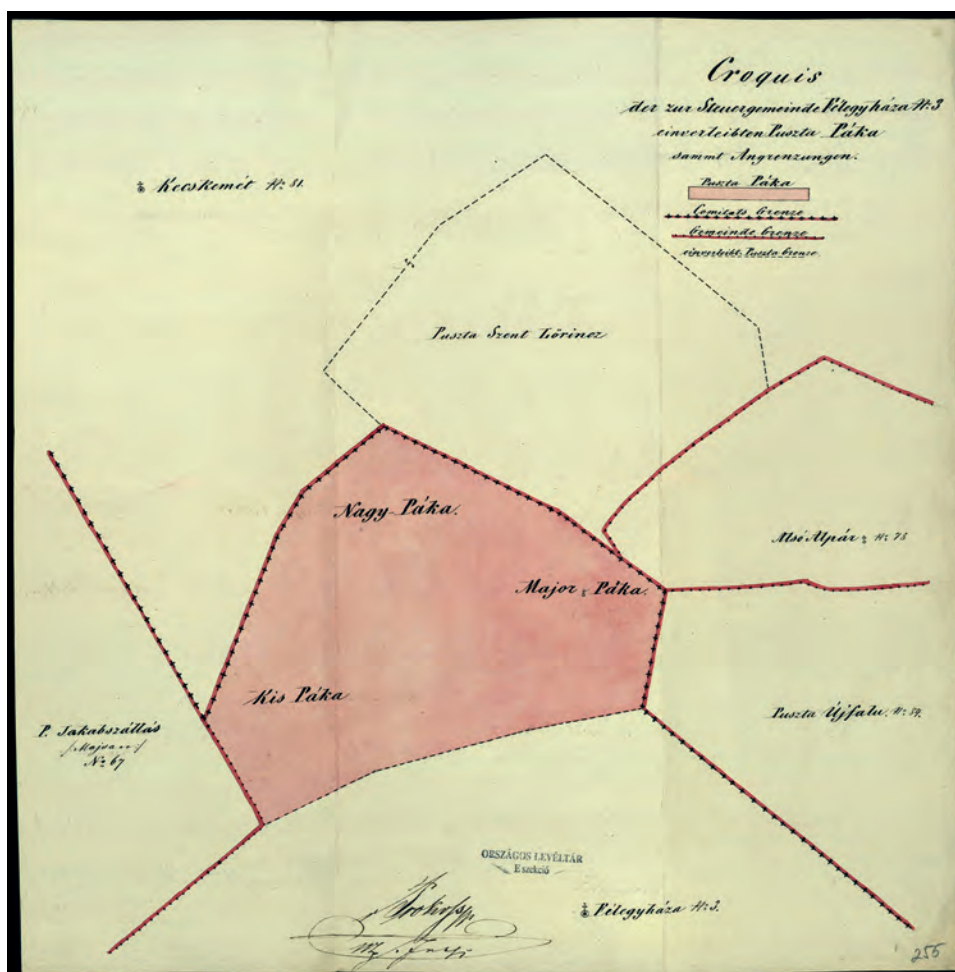

■ Gregor Zunder aláírása, 1856 (MNL OL, S 78 290. téka Nagydem 1.)

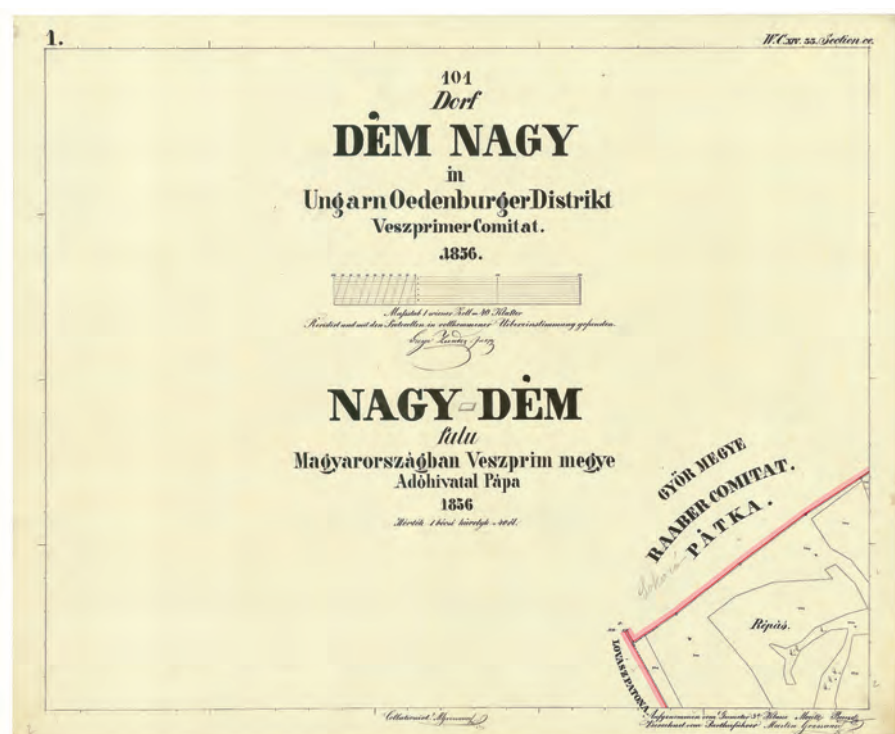
17 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 294. 501/1850., 298. 1313/1850.; Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (= MNL OL), E 344 Absolutizmus kori pénzügyigazgatási levéltár, K.k. Steuer Districts Commission Grosswardein (= E 344) 1. d. Zusammensatz der Gebühren für nachbenannt Bedienstete der obigen Steuer Districts Kommission pro September 1850.; 2. d. Gebühren-Verzeichniss für den Monat April 1856 ...; Gebühren-Verzeichniss für den Monat Mai 1856 ... Köszönöm Tuza Csillának az MNL OL E szekció anyagának kutatásában nyújtott segítségét. – *Inventar Stadtarchiv Weitra*. Weitra, 2010. 123.; *Schematismus Mähren* 1828:6., 1835:34. 1836:37., 1837:37., *Schematismus Böhmen* 1839:37., 1840:40., 1841:39., 1842:40., 1843:41.; *Handbuch des Königreiches Böhmen für das Jahr 1844*. Prag, 1844. 47.; *Provinzial-Handbuch* 93.; Maps in the Polish State Archives in Rzeszów. <http://www.geshergalicia.org/inventory/maps-in-the-polish-state-archives-in-rzeszow-polish/> (2016.02.03.)t

18 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 294. 501/1850., 298. 1318/1850.; MNL OL, E 343 Absolutizmus kori pénzügyigazgatási levéltár, K.k. Steuer Districts Commission Ofen (= E 343) 4. d. 107/1850., 134/1850., 370/1850.; 3. d. 376/1858. (254–256. fol.); *Schematismus Mähren* 1835:34., 1836:37., 1837:37.; *Schematismus Böhmen* 1840:40., 1841:39., 1842. 40., 1843:41.; *Handbuch des Königreiches Böhmen für das Jahr 1844*. Prag, 1844. 47.; *Provinzial-Handbuch* 93.

19 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 294. 501/1850., 299. 1793/1850. *Schematismus für Steyermark und Kärnten auf das Jahr 1823*. Grätz, 1823. 154.; *Schematismus für Steyermark und Kärnten auf das Jahr 1824*. Grätz, 1824. 22.; *Schematismus Mähren* 1836:37, 1837:41.; *Schematismus Böhmen* 1841:41., 1842:41., 1843:41.; *Handbuch des Königreiches Böhmen für das Jahr 1844*. Prag, 1844. 48.; *Provinzial-Handbuch*, 95.

■ Alois Prokoss Páka pusztát ábrázolótérképe, 1858 (MNL OL, E 343 1858:75.)

■ Nagydém kataszteri térképe Gregor Zunder aláírásával, 1856 (MNL OL, S 78 290. téka Nagydém 1.)

elégedetlen volt munkájával és azzal, ahogy az ügyeket intézte: nem tartotta be az utasítások előírásait és a határidőket. A főigazgatóság egy második főmérnököt nevezett ki mellé Anton Hartmann (†1854) személyében. Zunder 1853-ig maradt Kassán, amikor is a morvaországi térképtárnoki állásra pályázott. 1855-ig brünni térképtárnokként tevékenykedett, és abban az évben felügyelői állásért folyamodott.²⁰ Az MNL OL adatbázisa szerint 1856 és 1860 között a soproni adókerület térképeit és iratait felügyelőként szignálta.

A főmérnökök feladatai

A Bécsben 1850. július 24-én kibocsátott *Amts-Instruction für die zur Leitung der Vermessungs-Operationen bei Ausführung des Grundsteuer-Provisoriums*²¹ *aufgestellten Ober-Geometer* című utasítás szabályozta a főmérnökök feladatait, melyet augusztus 2-án küldtek szét az adókerületekbe. Az *Amts-Instruction* szerint a főmérnök az adókerület felmérési munkálatait irányítja. Megkapja a felmérési utasításokat (*Instruction zur Durchführung ... des Steuerprovisoriums; Instruktion zur Ausführung der Vermessungs-Operationen*²²; *Amts-Instruction*²³) és egy nyílt parancsot, amellyel magát igazolni tudja. Az adókerületi bizottmány tagja, annak tevékenységét műszaki ismereteivel segíti. Szükség esetén felmérési segédet alkalmaz mellette a bizottmány, aki a műszaki és adminisztrációs ügyekben segíti őt.

Részt vesz a becslőjárások mérnökeinek kiválasztásában, hogy a legalkalmasabb szakembereket alkalmazzák. Megszervezi, irányítja és ellenőrzi a mérnökök munkáját, részt vesz az új alkalmazottak betanításában. Felméri, hogy

mennyi és milyen mérőműszerre van szüksége a kerület mérnökeinek, hány mérnök vásárolja meg részletfizetéssel a bécsi központi raktárból a mérőműszereket és hányan bérlik azokat, hogy a szükséges tárgyi feltételek is rendelkezésre álljanak a munkavégzéshez.

Felügyeli a meglévő felmérési munkarészek, térképek kiválasztását, és értékeli azokat használhatóságuk szempontjából. Ennél figyelembe veszi a térképek rajzi kivitelét, a felmérés időpontját és méretarányát, a készítőik nevét és foglalkozását, valamint hogy a térképet hitelesítették-e. Végül, de nem utolsósorban megállapítja, hogy megfelelnek-e a valóságnak az ott közölt adatok. A meglévő térképek, illetve az adóközség határának szemrevételezése után a mérnökökkel elkészítteti a kataszteri térképvázlatokat (Croquis) az *Amts-Instruction für die Geometer bei Ausführung des Grundsteuer-Provisoriums*²⁴ 6. §-ának megfelelően.

Ha szükségesnek bizonyul az új felmérés, akkor elrendeli a konkrét felmérést az *Instruktion zur Ausführung der Vermessungs-Operationen* 18–30. §-a szerint, szemmel tartja a mérnökök tevékenységét, szorgalmát, időbeosztását, és megvizsgálja az elkészült térképeket. Ha a hitelesített úrbéri és tagosítási térképek a településnek csak egy részét foglalják magukban, csak a hiányzó területeket kell felmérni. A településrészek térképeinek összeszerkesztésekor az *Instruktion zur Ausführung der Vermessungs-Operationen* 41. §-a alapján kell a fixpontokat meghatározni.²⁵

A főmérnöknek nagy gondot kell fordítania arra, hogy a műszaki munkákat egységes szempontok szerint végezzék a mérnökök és az utasítások előírásait betartsák. Ebből a célból hathatéként végig kell látogassa a becslőjárá-

20 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 321. 2264/1852., 345. 2123/1854., Bücher 129., 133.

21 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 296. 888/1850.

22 Az 1850. évi utasításokról I. REISZ T. CSABA: A kataszteri felmérési utasítások. *Catastrum*, 2. (2015) 1:5.

23 A szövegből nem derül ki egyértelműen, hogy a következő három utasítás közül melyikről van szó: *Amts-Instruktion für die mit der Ausführung des Grundsteuer-Provisoriums beauftragten Organe*; *Amts-Instruction für die Geometer bei Ausführung des Grundsteuer-Provisoriums*; *Amts-Instruction für die zur Leitung der Vermessungs-Operationen bei Ausführung des Grundsteuer-Provisoriums aufgestellten Ober-Geometer*.

24 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 296. 888/1850. és FHKA Sonderbestände, Sammlungen und Selekte (= SUS), Patente, Instruktionen und Normalien des Hofkammerarchivs und des ehemaligen Archivs des Inneren und der Justiz (= Patente) 18. – A kataszteri térképvázlatokról I. Török Enikő: Krokik, avagy kataszteri térképvázlatok. *Catastrum*, 1. (2014) 1:26–29.

25 A konkrét felmérésekről I. Török Enikő: Solt város ideiglenes felmérésének dokumentumai. *Catastrum*, 2. (2015) 2:24–26.

sok mérnökeket, hogy ellenőrizze őket. Utazásáról ellenőrzési naplót (Revisionsjournal) kell vezetnie és az adóbizottmánynak benyújtania, amely azt a kataszteri főigazgatóságnak továbbítja. A főmérnök felelős a felmérés helyességeért, ezért meggyőződik a terep- és az irodai munkák pontosságáról, ellenőrzi a mérőműszereket. Végignézi a mérnökök munkanaplóját (Arbeitsjournal) teljesítményük értékelése végett, szükség esetén fi gyelmeztetésben részesíti őket. Ha a fi gyelmeztetés hasztalan, bizonyul, jelentés tesz az esetről az adóbizottmánynak további intézkedések céljából. Különleges esetekben a becslőfelügyelő egyetértésével csökkentheti a hanyag, pontatlan és alacsony teljesítménnyel dolgozó mérnök fizetését vagy felfüggesztheti őt. Erről azonban jelentést kell tennie az adóbizottmánynak a további intézkedések végett. Hasonlóan járhat el alkalmatlannak bizonyuló mérnökkel szemben. Ugyanakkor javaslatot tehet azon mérnökök elismerésére is, akik különösen jól dolgoztak.

A főmérnök közreműködik a becslőfelügyelőségek havi munkajelentésének (Arbeitsrapport) és munkanaplójának elkészítésében. A mérnökök havi munkajelentését összesíti, és kimutatást készít a kerület felmérési munkáinak állásról („Summarische Ausweis”), amelyet az adóbizottmány a kataszteri főigazgatóságnak továbbít. A főmérnök nyilvántartást vezet a beosztottokról is.

Abból a célból, hogy a felmérés állását és előrehaladását ábrázolni lehessen, a főmérnök elkészíti a kerület térképvázlatát, amelyen feltünteti a becslőfelügyelőségeket, becslőjárásokat és az adóközségeket, színekkel jelölve a munka állását: mely településeken nincs szükség konkrét felmérésre; mely településeket kell részben felmérni; mely településekről nincsenek korábbi felmérési dokumentumok, ezért fel kell mérni azokat; mely településeken tudtak felméréseket végezni a nyár folyamán. Ennek a térképvázlatnak

az elkészítéséhez fognak kapni a főmérnökök egy négyszögmér föld-hálózattal ellátott, 1:432 000 (1″=600°) méretarányú térképet, amelyen feltüntetik a fentebb említett adatokat. A nyári terepmunkák végeztével az elkészült térképet megküldik a kataszteri főigazgatóságnak. A nyári és a téli munkaszakasz végeztével összesített munkakimutatást szerkesztenek az adóbizottmány és a kataszteri főigazgatóság számára. A főmérnök feladata továbbá, hogy a későbbiekben, a felmérés eredményeként kisebb méretarányban egy térképet állítson össze a kerületről.

Végezetül a főmérnök saját tevékenységéről köteles naplót (Tagebuch) vezetni és az általa elintéztett ügyeket iktatni (Geschäftsprotokoll).

Fizetésén kívül különböző juttatásokban részesült. Az egyik volt a havi öt forintnyi szálláspénz, ellenőrző körútja során pedig ingyenes szállást biztosítottak számára az éjszakai állomáshelyeken. Utazásaira előleget kapott, amelyről számlákkal tudott elszámolni, mér földenként 12 krajcár általányt és négylovas előfogatot engedélyeztek számára. Az író- és rajzeszközökre havonta 1 forint 30 krajcár juttatásban részesült.²⁶

Összefoglalásképp megállapítható, hogy az első kataszteri főmérnökök a Habsburg Birodalom különböző pontjairól – Csehország, Dalmácia, Stájerország, Szilézia, Tengermellék – származtak. 1819–1823 között léptek a kataszteri felmérés szolgálatába. A birodalom különböző részeiben dolgoztak magyarországi kinevezésük előtt, többnyire Morvaországban, Csehországban és Galíciában, egy mérnök legalább két helyen megfordult. Magyarországra érkezésükkor semelyikük sem beszélt magyarul. Későbbi pályafutásuk feltárása további kutatást igényel, de az eddigi adatok alapján mindannyian felmérési felügyelőként részt vettek a magyarországi részletes felmérés elindításában, majd ketten igazgatóként (Gsund, Mersich), Mersich igazgatóként is irányította a felmérést.

26 A főmérnökök fizetése 1850-ben: 3 forintos napidíj és havi 30 forintos pótlék. ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 300. 2011/1850.; MNL OL, E 344 1. d. Zusammensatz der Gebühren für nachbenannt Bedienstete der obigen Steuer Distrikts Kommission pro September 1850.